

Uchwała z dnia 29 października 2004 r., III CZP 63/04

Sędzia SN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

Sędzia SN Zbigniew Kwaśniewski

Sędzia SN Zbigniew Strus (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku „A.”, sp. z o.o. w S. przy uczestnictwie Barbary K. o nadanie klauzuli wykonalności, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 29 października 2004 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 27 lipca 2004 r.:

„Czy art. 788 § 1 k.p.c. znajduje zastosowanie do umowy przelewu wierzytelności egzekwowanej, zawartej w trakcie toczącego się postępowania egzekucyjnego wszczętego na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego na rzecz zbywcy tej wierzytelności?”

podjął uchwałę:

Przepis art. 788 § 1 k.p.c. ma zastosowanie również w razie przeniesienia wierzytelności (przelewu) po wszczęciu postępowania egzekucyjnego.

Uzasadnienie

Zagadnienie prawne zostało przedstawione w związku z poważnymi wątpliwościami, które nasunęły się Sądowi Okręgowemu przy rozpoznawaniu zażalenia wnioskodawcy w sprawie o nadanie na jego rzecz jako wierzyciela klauzuli wykonalności tytułowi wykonawczemu.

Wnioskodawca nabył wierzytelność w toku postępowania egzekucyjnego wszczętego przez zbywcę na podstawie umowy „powierniczego przelewu wierzytelności”, w której nabywca oświadczył, że „wierzytelność tę nabywa i zobowiązuje się prowadzić jej dalszą windykację”.

Sąd Rejonowy oddalił wniosek, wyrażając zapatrywanie, że art. 788 § 1 k.p.c. stosuje się tylko w razie przejścia uprawnienia lub obowiązku przed wszczęciem

egzekucji. Powołał się na art. 819 § 1 k.c. oraz uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1975 r., II CZ 5/75 (OSP i KA 1976, nr 2, poz. 37).

Wnioskodawca w zażaleniu wskazał uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1992 r., III CZP 94/92 (OSNCP 1993, nr 3, poz. 32), wyjaśniającą, że dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności na rzecz nabywcy wierzytelności, mimo przejścia prawa po nadaniu klauzuli wykonalności.

Sąd Okręgowy odniósł się do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 1975 r., I CZ 98/75 (OSNCP 1976, nr 6, poz. 142), w którym wyrażono zapatrywanie, że w razie śmierci dłużnika po wszczęciu egzekucji ustawa nie wymaga nadania klauzuli wykonalności przeciwko spadkobiercy dłużnika. W takim wypadku, zgodnie z dyspozycją art. 819 § 1 k.p.c., organ egzekucyjny zawiesza postępowanie i podejmuje z udziałem spadkobiercy dłużnika, tj. po udowodnieniu tego przymiotu prawomocnym postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku. Sąd Okręgowy uznał, że zakres unormowania zawartego w art. 819 § 1 k.c. jest ograniczony do cesji uniwersalnej, tj. dziedziczenia, i tym samym przedstawionego poglądu nie można uogólniać.

Wykładni art. 788 § 1 k.p.c. dokonano również w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 1984 r., III CZP 2/84 (OSNCP 1984, nr 9, poz. 153), wyjaśniającej, że nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu wydanemu na rzecz wierzyciela, który przeniósł wierzytelność na osobę trzecią, wyłącza ponowne jej nadanie na rzecz cesjonariusza. Została ona jednak podważona w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1992 r., III CZP 94/92, z tym zastrzeżeniem, że nie rozstrzygnięto w niej dopuszczalności nadania klauzuli w razie nabycia wierzytelności już w toku postępowania egzekucyjnego.

Sąd Okręgowy, podsumowując dotychczasowe orzecznictwo, nie dostrzegł podstaw do ograniczenia zakresu stosowania przepisu art. 788 § 1 k.p.c. w razie przelewu wierzytelności w toku egzekucji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W piśmiennictwie dotyczącym art. 788 k.p.c. przeważało zapatrywanie o zbędności nadawania klauzuli wykonalności na rzecz następnego wierzyciela, jeżeli zbycie rzeczy lub prawa nastąpiło w toku postępowania egzekucyjnego. Doceniając walory praktyczne takiego rozwiązania, nie można jednak pominąć zastrzeżeń, wynikających z rozdzwiewku między treścią tytułu wykonawczego a obowiązkiem dłużnika świadczenia na rzecz innej osoby. Tymczasem przymus spełnienia

świadczenia, potwierdzony autorytetem państwa, wymaga istnienia tytułu rozumianego jako akt materialny, potwierdzającego i nakazującego dłużnikowi określone zachowanie się w stosunku do osoby wymienionej jako wierzyciel egzekwujący. Daje temu wyraz m.in. art. 805 k.p.c., nakazując doręczenie dłużnikowi treści tytułu wykonawczego i podanie sposobu egzekucji przy pierwszej czynności egzekucyjnej.

Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności pozwala połączyć dwa zasadnicze etapy konkretyzacji normy prawnej między indywidualnymi podmiotami: etapu rozpoznawczego i wykonawczego. W miarę rozwoju stosunków prawnych prywatnych wzrasta znaczenie tytułów egzekucyjnych opartych na oświadczeniu woli dłużnika (art. 777 pkt 4 i 5 k.p.c.). Ponadto zróżnicowaniu i wzbogaceniu uległ obrót prawami majątkowymi, zwłaszcza wierzytelnościami. Okoliczności te mają wpływ na rolę postępowania o nadanie klauzuli wykonalności, w którym sąd bada nie tylko formalną prawomocność oraz wykonalność orzeczeń i ugód sądowych, lecz także ustala treść i ważność oświadczeń woli stwierdzonych w aktach notarialnych a także w dokumentach prywatnych stwierdzających przejście długu lub wierzytelności; bada również zakres odpowiedzialności oraz ograniczenia możliwości zaspokojenia się wierzyciela (por. art. 787 § 2 k.p.c.).

Znaczenie klauzuli wykonalności dla dopuszczalności skierowania przeciw komuś egzekucji było wielokrotnie podkreślane w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zwłaszcza dotyczącego ustanowienia hipoteki przymusowej jako postaci przymusowej ingerencji wobec dłużnika (por. uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 28 października 2004 r., III CZP 33/04, OSNC 2005, nr 3, poz. 43 i powołane tam orzecznictwo). Nakaz praworządnego działania organów publicznych będący podstawą tamtych orzeczeń powinien mieć zastosowanie również przy ustalaniu podmiotów postępowania egzekucyjnego. O ile prawo żądania ochrony sądowej mieści w sobie ryzyko bezpodstawnego pozywania innej osoby, o tyle w fazie egzekucyjnej, immanentnie zawierającej element przymusu, reguły zachowania się dłużnika powinny być ściśle określone. Dotyczy to również wierzyciela egzekwującego.

Tytuł egzekucyjny wskazuje uczestników postępowania, jednak przepisy kodeksu postępowania cywilnego ustanawiają wyjątki, według których dochodzi do zmian podmiotowych, dotyczących przede wszystkim dłużników. W pewnych wypadkach nie wymaga to zmiany klauzuli wykonalności (art. 819 § 1 k.p.c.).

Rozwiązanie takie jest usprawiedliwione szczególną przyczyną (śmierć wierzyciela lub dłużnika w toku postępowania egzekucyjnego) oraz ogólnym następstwem spadkobierców, którzy ponadto legitymują się postanowieniem stwierdzającym nabycie przez nich spadku (argument z art. 1027 k.c.).

W innych wypadkach obejmujących również art. 788 k.p.c. przejście uprawnienia lub obowiązku wymaga nadania klauzuli wykonalności na rzecz lub przeciw tej osobie. Hipotezą przepisu objęte zostało przejście dokonane po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub przed jego wydaniem bez ograniczenia terminem końcowym, dlatego wykładnia językowa nie sprzeciwia się nadaniu klauzuli w razie przejścia uprawnienia podczas postępowania egzekucyjnego.

Za takim rozwiązaniem, niedopuszczającym w postępowaniu egzekucyjnym przekształcania podmiotowego w innych wypadkach niż przewidziane w ustawie przemawiają wyżej omówione argumenty systemowe, dotyczące zależności postępowania wykonawczego od wyniku postępowania rozpoznawczego (argument z art. 804 k.p.c.). Przepisy o postępowaniu egzekucyjnym nie dają podstaw do ograniczania stosowania art. 788 k.p.c. tylko do okresu przed wszczęciem postępowania egzekucyjnego. Również nie zawierają takiej podstawy stosowane odpowiednio (art. 13 § 2 k.p.c.) przepisy o postępowaniu rozpoznawczym. Przepis art. 192 pkt 3 k.p.c., najbliższy omawianej sytuacji, wyraża zasadę stabilizacji sprawy w granicach możliwych do utrzymania w współczesnym procesie. Założenia uzasadniające taką stabilizację nie odpowiadają postępowaniu egzekucyjnemu, którego celem jest wykonanie tytułu egzekucyjnego. Stabilizacja podmiotowa egzekucji utrudniałaby raczej, a nie sprzyjała tym celom. Poza tym, stosowanie art. 192 pkt 3 k.p.c. wymagałoby jego zasadniczych modyfikacji, np. w odniesieniu do zgody dłużnika egzekwowanego na zmianę wierzyciela .

Za przyjętą uchwałą przemawia także wykładnia funkcjonalna art. 788 k.p.c. Nie można wykluczyć powstania w toku postępowania egzekucyjnego rzeczywistej potrzeby ekonomicznej lub organizacyjnej zbycia wierzytelności na podstawie umowy sprzedaży lub innej umowy nawet nienazwanej. Rozstrzygnięcie w takiej sytuacji skomplikowanych zagadnień prawnych nie leży w kompetencji organu egzekwującego, specjalizującego się w sprawnym i skutecznym wykonaniu tytułu wykonawczego. Nieuzasadnione byłoby również wymaganie od stron wnoszenia skarg na czynności komornika lub występowania przez dłużnika z powództwem

przeciwegzekucyjnym, skoro rozstrzygnięciu o zdatności tytułu egzekucyjnego do przymusowego wykonania służy postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak wyżej.

